

ВЕЛИЧАЈЊИВЕ

ЧИЈА ЈЕ
ЦИВИЛИЗАЦИЈА
НАЈБЛИСКИЈА
БЕОГРАДСКОЈ
ТЕЛЕВИЗИЈИ?

ОД

ПИРАМИДА

Др Милан Кашанин показао је нашем сараднику студију о сликару Пјеру дела Франческу из пера сер Кенета Кларка коју му је аутор поклатио

Повод за овај сусрет са нашим истакнутим књижевником и цењеним историчарем уметности др Миланом Кашанином је почетак емитовања нове серије „Пионери модерног сликарства“ његовог колеге и пријатеља сер Кенета Кларка преко Другог програма Телевизије Београд.

Захваљујући нашој телевизији сер Кенет Кларка не морамо да представљамо, јер нам је његов портрет добро познат преко извршне серије „Цивилизације“, али како др Кашанин и поред извесних преговора са представницима београдске телевизије, на жалост (не својом кривицом) још није ступио пред „чаробни екран“, да нам после више од пола века стваралачког рада као најбољи познавалац говори о уметничком благу Југославије, доносимо неколико података о њему: др Милан Кашанин рођен је 21. фебруара 1895. године у Белом Манастиру, у Барањи. Студирао је и дипломирао на Сорбони упоредну историју књижевности и уметности. Између два рата објављује низ приповедака и два награђена романа (Трокошуљник, Пијана земља), учествује у покретању и уређивању више књижевних едиција, а ради и као управник београдског Уметничког музеја.

Потом је директор Галерије фресака у Београду, а затим пажњу привлаче његове збирке есеја, огледа и студија: **Пронађене ствари, Уметничке критике, Судбине и људи.** У време када с нестрпљењем очекујемо објављивање Кашанинових монументалних књига о књижевности и уметности средњег века као и мемоарског дела „Сусрети и писма“ посвећене дружењу са нашим великим уметницима, започињемо разговор са нашим значајним савремеником о његовом пријатељству са сер Кенетом Кларком:

— Имао сам велико задовољство да се упознам са Кенетом Кларком у Паризу с пролећа 1933. године, у атељеу сликара Диноаје д' Сегонзака. Том приликом ја сам узео за београдски Уметнички музеј један Сегонзаков пејзаж, а Кларк за себе један акварел.

— Други пут сам Кларка срео јула 1939. у Лондону, на конгресу историчара уметности, где је он имао улогу домаћина. Захваљујући Кларку посетили смо за публику неприступачну збирку слика у краљевском дворцу — Бакинџемској палати, јер је он тамо имао функцију кустоса, односно старатеља. Тих дана био сам са својом супругом позван од Кларка на чај у његовој кући где сам имао прилике да упознам неколико истакнутијих британских архитеката и сликара. То је било уочи самог рата и приметио сам да на зидовима свог стана Кларк нема ниједне слике. Он је, рече ми, све слике из личне колекције и стилски стари намештај склонио на сигурно место...

— Поново смо успоставили контакт 1953. године кад је у лондонској Тејт галерији била приређена изложба копија наших фресака коју је Кларк отворио. Тада сам био гост на обеду у његовој кући и сећам се да је Кларк показивао велико интересовање за наше фреске по манастирима изразивши жељу да посети Југославију.

На питање шта мисли о сер Кенету Кларку као историчару уметности и творцу телевизијских серија др Кашанин је одговорио:

— Гледао сам преко наше телевизије „Цивилизације“. То је изванредно добра емисија која је на великој, интелектуалној висини, без празних фраза и сувише наглашене учености као и специјалности, тако да је са интересом мора пратити сваки човек. Нарочита врлина Кенета Кларка то је његово широко гледање на уметничке споменике у историји. Он их не гледа само као апстрактне споменике у материјалном облику, него као саставни део човековог живота, манифестацију једног времена и оквир у коме живи једно одређено друштво. У вези са серијом „Цивилизације“ он није историчар уметности у уском смислу специјалисте, него је историчар културе и, посредним путем, философије историје.

Подсећајући др Кашанина на једну његову ранију изјаву да би на позив наше телевизије „имао довољно снаге и воље“ да се заложи за остварење једне серије посвећене успону наше цивилизације на Балкану, питамо зашто до ове реализације до данас није дошло?

— О томе је било речи још пре не-

колико година са једним представником Телевизије Београд који је са великом вољом и симпатијом предлагао да се таква серија оствари. Био сам одмах спреман да то прихватим и нисам постављао никакве посебне услове, сем да ја одредим места, односно избор споменика о којима бих на самом терену одржао предавања.

— ...?

— Видите, код нас влада велика заблуда да је сва средњовековна српска култура била црквеног карактера и вођена од свештенства. Напротив, за њу имамо да захвалимо световњацима, владарима и великашима који нису подigli мање дворова него задужбина-манастира. Зато сматрам да би у мојој телевизијској серији било од велике користи упознати се са српским

● **Сер Кенет Кларк, чију смо серију »Цивилизације« гледали са захвалношћу, колега је и дугогодишњи пријатељ нашег историчара уметности и књижевника др Милана Кашанина**

● **Др Кашанину је још пре две године понуђено да за ТВ-Београд сними сличну серију о домаћим споменицима културе али се, засад, на томе Телевизија и зауставила**

средњовековним градовима, њиховим урбанистичким плановима, профаним грађевинама, утврђењима, дворцима... У серији са кратким садржајним текстовима оживели би утврђени градови са подграђима, којих има на неколико десетина и са чијим проучавањем и откопавањима није се тако рећи још ни почело. Да наведем само неколико за које свако зна. То су Звечан, Призрен, Крушевац, Смедерево, Маглич...

— Што су ти градови данас у рушевинама не треба да нам смета да их упознамо у оном облику како су сачувани и на основу реконструкција које је лако извести, јер су ту зато слике и стари текстови. По мом мишљењу мало у Европи има градова који су до нас дошли у тако оригиналном стању као средњовековни у Србији, насупрот бурговима на Рајни којима се цео свет данас диви. А зна се да су они са малим изузетком сви рестаурисани и пограђени у 19. веку.

— Поред утврђеног избора споменика и мог говора о њима — наставио је др Кашанин — у сценарију посвећеном овој серији били би изабрани и књижевни текстови оног времена које би читали драмски уметници. Да вам

наведем само један пример: замислите на дивном Скадарском језеру, са огромним планинама околним, тамо постоји острвце од камена између ког пробија јужно растиње и биље. Са мирним, зеленим водама и великим плавим небом изнад црквице Јелене, кћери кнеза Лазара која је овде и сахрањена, то је један од најлепших пејзажа не само код нас него и у свету. Он својом природном лепотом превазилази све надгробне архитектуре великих владара из историје света. То је, верујте, величанственије него пирамиде. И питам се: зар не би било интересантно у једној телевизијској епизоди посвећеној овом споменику испричати нешто занимљиво о великој култури, државничком и књижевном дару Лазарева кћери Јелене? И том приликом, као илустрацију мог кратког предавања приказати не само природне лепоте Скадарског језера него и прочитати очувано писмо Јеленино њеном духовнику Никону које долази међу најлепше текстове на нашем језику, па је као такво ушло у песничке антологије.

— Или, рецимо, да узмемо Смедеревски град који је један од најдрагоценијих и најбоље очуваних у првобитном изгледу на југоистоку Европе. Од њега нису очувани само зидови и куле (од којих неке тешко оштећене у последња два рата) него су очувани и остаци деспотовског двора са великом двораном за аудијенцију у којој још увек постоје прозори гледајући на Дунав. Кад би се цео терен прекопао, између тих зидова и кула, које су само љуштуре утврђене вароши, нашле би се целе улице и тргови са остацима црква и палата. Не треба сметнути са ума да је Смедеревски град покривао већи терен него средњовековни Дубровник и да га је превазилазио и по снажном утврђењу и по броју зграда.

— Питате да ли су ми познати разлози зашто није дошло до остварења ових мојих идеја на телевизијском екрану? У два три маха ми је од стране представника телевизије говорено да би се таква серија радо прихватила, да ће о њој бити речи на састанцима њихових уредника, али до реализације плана није дошло из непознатих ми разлога. Чак ме нико није о току саме ствари до данас ни обавестио.

Слушајући ово, у радној соби испуњеној вредним сликама и књигама, темпераментно излагање др Кашанина човек не може да не упути прекор Телевизији Београд што до данас није искористила добру вољу нашег познатог књижевника и историчара уметности да нам попут Кенета Кларка приближи време наше културе када се овде живело као на ветрометини. Ипак, и поред овог очигледног пропуста Телевизије Београд, постављамо др Кашанину и последње питање: да ли би се по евентуалном предлогу телевизије прихватио овог задатка?

— Ја бих одговорио да још имам снаге и за овај подухват — каже са смешком 78. годишњи др Кашанин. — Знатје, увек сам ја био оптимист и никад се нисам бојао напора, а за добро наше културе увек сам спреман све да учиним. **Коста ДИМИТРИЈЕВИЋ**